

Nietzscheovo tumačenje kršćanstva

Lončarić, Stjepan

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:336530>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Preddiplomski studij sociologije i filozofije

Stjepan Lončarić
Nietzscheovo tumačenje kršćanstva
Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Boško Pešić
Osijek, 2022.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za filozofiju
Preddiplomski studij sociologije i filozofije

Stjepan Lončarić

Nietzscheovo tumačenje kršćanstva

Završni rad

Znanstveno područje humanističke znanosti, znanstveno polje filozofija, znanstvena
grana ontologija

Mentor: izv. Prof. Dr. Sc. Boško Pešić

Osijek, 2022.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnoga, odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 16.09.2022.g.

Stjepan Lončarić, 0122227972

Ime i prezime studenta, JMBAG

SADRŽAJ

1	UVOD	1
2	O kršćanskim vrijednostima, Bogu i moralu	2
3	Nietzscheova usporedba Budizma i kršćanstva	5
4	O povijesti kršćanstva	6
5	O vjeri	8
6	O svetoj laži	10
7	O dekadenciji zapadne civilizacije pod utjecajem kršćanstva	11
8	Konačna osuda kršćanstva	12
9	Zaključak	13
10	Literatura	16

SAŽETAK

Djelo Antikrist (Der Antichrist) njemačkog filozofa Friedricha Wilhelma Nietzschea jedno je od najkontroverznijih i najprovokativnijih filozofskih djela devetnaestog stoljeća. Premda je djelo napisano 1888.g, na svoju objavu radi kontroverznog sadržaja čeka do 1895.g. U Antikristu Nietzsche iznosi svoje stavove i sudove o kršćanstvu, te naposljetku predlaže ukidanje istog. Nietzsche na kršćanstvo gleda kao na najveću mrlju u ljudskoj povijesti, kao i svakog povezanog sa kršćanstvom. U prvom redu kritizira svećenike, božje glasnogovornike, a zatim i svakog tko na bilo koji način sudjeluje u kršćanskoj propagandi. Najgori oblikom kršćanstva smatra protestantizam, te osjeća izniman prijezir naspram reformatora i osnivača tog oblika kršćanstva u njemačkoj — Martina Luthera. Nietzsche povlači paralelu između Budizma i kršćanstva te zaključuje kako Budizam ništa ne obećava, ali djeluje, dok kršćanstvo radi upravo suprotno i pri tom obećava sve a ne djeluje. Velik dio Antikrista temelji se upravo na kritici svećenstva i alata kojima se služe radi lakše manipulacije svojih sljedbenika. Nietzsche tu spominje koncept svete laži te imaginarnih uzroka i posljedica koji u kršćanima budi bogobojažljivost i skrušenost i kao takvi postaju samo marionete na koncima svećenika. Optužuje kršćanstvo za dekadenciju kulture i znanosti, te brisanje ostavštine koje su nam ostavile najmoćniji narodi antike poput Grčke ili Rima. Na kraju djela Nietzsche donosi sedam zakona protiv kršćanstva te zagovara ukidanje istog. Predlaže da se vrijeme počne brojati od 1888.g (godine kada je napisan Antikrist), a to bi vrijeme predstavljalo razdoblje poslije kršćanstva, odnosno razdoblje ponovnog vrednovanja svih vrijednosti. Na kraju djela se Nietzsche, baš kako mu i doliči nakon ovog djela potpisuje kao — Antikrist.

Ključne riječi: Friedrich Nietzsche, Antikrist, kršćanstvo, svećenik, dekadencija, lažni moral

1. Uvod

Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844-1900) jedan je od najprovokativnijih filozofa druge polovice 19.stoljeća, te ujedno jedan od najcitiranijih filozofa današnjice.¹ Jedno od njegovih kontroverznih djela, a na kojem će se temeljiti ovaj rad je *Antikrist*. Premda je samo djelo nastalo 1888.g, objavljeno je sedam godina kasnije radi kontroverzne naravi sadržaja djela.² U ovom djelu Nietzsche detaljno izlaže svoje stavove o kršćanstvu, daje svoje viđenje o nastanku i povijesti kršćanstva, kršćanskom bogu i drugim velikim svjetskim religijama. Premda bi se prema naslovu samoga djela na prvu pomisao moglo zaključiti da je sadržaj usko vezan uz Antikrista, to ipak nije slučaj, nego je Antikrist sam pripovjedač – Nietzsche, koji se izmeđuostalog tako i potpisuje na kraju djela. U početku djela Nietzsche izvršava usporedbu kršćanstva i Budizma. O kršćanstvu nema puno dobrog za reći, jer kršćanstvo samo obećava, ali ne djeluje, dok je Budizam puno objektivnije postavljen, te čini upravo suprotno od onoga što čini kršćanstvo — djeluje. Vrlo važnu ulogu u njegovoj kritici kršćanstva ima i figura svećenika koja u cijelom sistemu kršćanstva ima centralnu ulogu. Svećenik je svojevrsni posrednik između kršćanskog Boga i vjernika. Svećenika smatra najvećim lažljivcem i manipulatorom koji pokorava vjernike uvjeravajući ih kako su baš oni odgovori za vlastitu patnju. Nakon toga će se osvrnuti na Nietzscheovu kratku povijest kršćanstva koje je iz nečeg naizgled čistog postalo to što jest, zatim na vjeru i ono što stoji iza psihologije vjere u kršćana. Zatim će se ukratko dotaknuti Nietzscheova koncepta „svete laži“, te njene uloge u manipulaciji nad vjernicima. Nietzsche se vraća još u antiku kako bi nam ukazao na korijene dekadencije koje je kršćanstvo pustilo još od samih početaka novoga vijeka. Njegovo vraćanje u antiku popraćeno je sa žaljenjem za „minulim radom“ koje su velike antičke civilizacije poput Rimskog Carstva i Grčke ostavile za sobom, a danas su vidljivi samo u tragovima. Na kraju *Antikrista* Nietzsche izriče osudu prema kršćanstvu tvrdeći kako je u čovječanstvu uništila sve dobre vrijednosti te ga pretvorila u sustav korupcije i najvećih mogućih pokvarenosti.

¹ Nietzsche, Friedrich. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 15. 8. 2022. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43734>>.

² <https://www.britannica.com/biography/Friedrich-Nietzsche>

2. O kršćanskim vrijednostima, Bogu i moralu

Djelo započinje sa Nietzscheovim ogledom na trenutno stanje ljudskog roda pod utjecajem najraširenije velike svjetske religije, kršćanstva. Nietzsche si ujedno postavlja pitanja o tome što je dobro, što je loše i što je sreća, a zatim si na ista pitanja daje i odgovore.³ Odgovorivši na prethodna tri pitanja, postavlja i ono četvrto na koje je naizgled najteže dati odgovor, koji je najgori od svih poroka? Premda bi većinu ovo pitanje navelo na promišljanje, Nietzsche ne dvoji puno te tvrdi kako je najgore „djelatno suosjećanje sa svim neuspješnima i slabima — kršćanstvo”⁴ Nietzsche nadalje objašnjava kakav je to viševrijedni tip čovjeka kojem bi čovječanstvo trebali težiti, ali kojeg se isto to čovječanstvo najviše i boji. Taj je tip čovjeka, smatra Nietzsche, često i postojao, ali ne kao nešto ciljano, namjerno “uzgojeno” već kao iznimka. Upravo iz tog straha od viševrijednog tipa čovjeka se izrađa potpuno obrnuti tip čovjeka od onoga kakvog je Nietzsche priželjkivao i zamišljao.⁵ Produkt toga što je iz ljudskog straha nastaje bila je domaća životinja, bolesna životinja, životinja u krdu — kršćanin.⁶ Nietzsche ne smatra kako se čovječanstvo razvija u nešto bolje nego što je ono bilo prethodno, već je ono, potpomognuto kršćanstvom u stanju dekadencije. Tako je prema Nietzscheu renesansni Europljanin daleko ispred Europljanina druge polovice 19. stoljeća. Nietzsche smatra kako čovjek pod utjecajem kršćanstva postaje pokvaren i izopačen. Kršćanstvo prema njemu nije ništa što bi se trebalo zagovarati, jer ono odbacuje snažne u korist slabih i neuspješnih. Uz silne kritike daje i jedan konkretan primjer na filozofu Blaiseu Pascalu koji je “mislio da u je um izopačen istočnim grijehom, a izopáčilo ga je samo njegovo kršćanstvo!”⁷ Pošto kršćanstvo nazivaju religijom samilosti, Nietzsche objašnjava zašto ona unazađuje napredak čovječanstva referirajući se pritom na Schopenhauera koji tvrdi da “samilost niječe život, čini ga još dostojnijim nijekanja. — samilost je praxis nihilizma.”⁸ Govoreći o štetnosti samilosti koja je “uzrokovana smrću nazarećanina”, Nietzsche se poziva i na Aristotela koji također, baš kao i Nietzsche smatra da je stanje samilosti opasno i bolesno.⁹ Aristotel se toga stanja riješava putem tragedije, konkretnije putem katarze, a Nietzsche pokušava povući paralelu s Aristotelom i u potrazi je za odgovorom na pitanje kako prouzročiti katarzu sadašnjice i očistiti svijet od kršćanske sućuti.

³ Nietzsche, F. Antikrist: Prokleta kršćanstvo. Zagreb, 1999. str. 3

⁴ Isto. Str. 4.

⁵ Isto.

⁶ Isto. Str. 5.

⁷ Isto.

⁸ Isto. Str.5.

⁹ Isto.

Smatravši kako ne postoji ništa nezdravije od naše modernosti, od kršćanske sućuti, Nietzsche smatra kako bi mi, Hiperborejci¹⁰ trebali cijepiti čovječanstvo od te pošasti zvane kršćanstvo. Nietzsche zamjera kršćanstvu što se na svećenika gleda kao neko više biće u odnosu na običnog kršćana. Nietzsche svećenika naziva profesionalnim odricateljem, klevetnikom i trovateljem života, a teološki instinkt i teološka krv koju ima svećenik i njegovi sljedbenici jest u samom početku pogrešna i nečasna.¹¹ Smatra kako se iz pogrešnih i nečasnih stavova javlja patos koji se naziva vjera. Kod Aristotela ranije spomenuti patos predstavlja „poguban (razoran) ili bolan čin”, dok je kod Nietzschea patos vjera sama. Nadalje, Nietzsche kritizira Njemačku filozofe i njihovu filozofiju uopće, a u svoje kritike uključuje i jedan od ogranaka kršćanstva — protestantizam. Nietzsche nam daje i konkretnu definiciju protestantizma, te ga naziva hemiparezom kršćanstvo — kao i uma.¹² Nietzsche kritizira protestante, koji su tada činili tri četvrtine njemačke populacije radi likovanja da pojavom Kanta i njegovih učenja njemačka filozofija i filozofija uopće napreduju i predstavljaju vrhunac dotadašnje filozofije. Tvrdi kako je „Kantov uspjeh samo teološki uspjeh: Kant je, poput Luthera, poput Leibnitza, još jedna kočnica u njemačkoj čestitosti.”¹³ Nietzsche se dotiče i kritizira Kantov kategorički imperativ smatravši ga razarajućim i povezujući ga direktno uz kršćansku etiku. Smatra kako ne postoji ništa razornije od djelovanja iz dužnosti, bez obzira kosilo se to s našim vlastitim vjerovanjima i nastojanjima, a upravo to djelovanje iz dužnosti Nietzsche pripisuje kršćanskoj, ili u ovom slučaju, konkretnije, protestantskoj dogmi. Nietzsche žestoko kritizira djelovanje bez osobnog izbora ili bez unutarne potrebe te smatra kako je to „recept za dekadenciju, čak za idiotizam... Kant je postao idiot.”¹⁴ Osim kritiziranja Kantovih stavova, Nietzsche smatra kako je Kant glavni krivac za ranije spomenutu dekadenciju, pa tako tvrdi “...njemačka dekadencija kao filozofija — to je Kant!”¹⁵ Kao važne pojmove u Nietzscheovoj kritici kršćanstva treba istaknuti njegovo viđenje religije i morala. Niti religija, niti moral se u kršćanstvu ne dodiruju s niti jednom točkom realnosti, smatra Nietzsche. Smatra kako su sami uzroci kao što su Bog, duša, duh, slobodna volja, isto kao i posljedice, grijeh, izbavljenje, milost, kazna — imaginarni.¹⁶ Religiozan čovjek, ili u

¹⁰ Hiperborejci (grč. Υπερβόρειοι, Hyperbóreioi), u grčkoj mitologiji, narod nastanjen na krajnjem sjeveru Europe. Vjerovalo se da žive u vječnom suncu, obilju i trajnom miru, te da se do njih ne može doprijeti ni morem ni kopnom. Hiperborejci. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 6. 8. 2022. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=25604>>.

¹¹ Nietzsche, F. Antikrist: Prokleta kršćanstvo. Str. 6.

¹² Isto. Str. 7.

¹³ Isto.

¹⁴ Isto.

¹⁵ Isto.

¹⁶ Isto.

ovom slučaju konkretnije kršćanin u svojoj vjeri zapravo traži bijeg od realnosti, odnosno utočište od opasnosti i nedaća koje stvarni set zajedno sa sobom nosi. Ali je problem prema Nietzscheu baš u tome što taj čovjekov pokušaj pronalaženja utočišta u religiji dovodi do dekadencije ljudi kao vrste. Osim toga, razlog zašto se čovjek okreće onom što je po Nietzscheu imaginarno jest „Premoć osjećaja nezadovoljstva nad osjećajem zadovoljstva“¹⁷. Nakon prethodno izrečene kritike o kršćanskoj religiji i moralu, Nietzsche nadalje izriče kritiku o kršćanskom pojmu Boga. Nietzscheovo je mišljenje takvo, da je pojam kršćanskog Boga onaj najprljaviji od svih pojmova o Bogu koji su stvoreni na zemlji.¹⁸ Nietzsche izriče svoje razočarenje u „jake sjeverne rase“¹⁹ koje nisu odbacili ideju i pojam kršćanskog Boga, jer on smatra kako su se već odavno trebale obračunati „s takvim bolesnim i starački slabim izrodom dekadencije.“²⁰ U sljedećem odlomku se dotiče i jedne druge religije, budizma. Premda se izražavao kao ateist, imao je puno dobroga za reći o Budizmu koji je na neki način polarna suprotnost kršćanstva, onog kršćanstva koje sam toliko prezire.

¹⁷ Isto.

¹⁸ Isto. Str 8.

¹⁹ Isto. Str. 9.

²⁰ Isto.

3. Nietzscheova usporedba Budizma i kršćanstva

Premda ću o Nietzscheovu stavu prema budizmu nešto više reći u nastavku rada referirajući se na njegova druga djela, smatram da je važno napomenuti što Nietzsche govori o Budizmu u *Antikristu*. Tvrdi kako svojom osudom kršćanstva ne želi nanijeti nepravdu Budizmu, koja je njemu srodna religija.²¹ Također navodi kako je prema njegovu mišljenju „Budizam stotinu puta realniji od kršćanstva“²², a to potkrepljuje tvrdnjom kako se Budizam temelji na promišljenom i objektivnom postavljanju problema, kao i pronalasku rješenja na ta probleme naspram kršćanskih imaginarnih uzroka i posljedica.²³ Budizam odbacuje molitvu i askezu, i okreće e vjerovanju kako dobrota potiče zdravlje i blagostanj, nema kategoričkog imperativa koje Nietzsche zamjera Kantu, kao niti ikakve vrste prisile koje se kosi sa stavovima i vjerovanjima nekog pojedinca što kod kršćanstva, ističe Nietzsche, nije slučaj.²⁴ Uvjet za budizam je izmeđuostalog i liberalnost moralnih normi, dok je u kršćanstvu prisutna inkvizicija savjesti u svrhu dobivanja oprosta i milosti za svoje grijehе nekog višeg bića koje je u tom slučaju kršćanski Bog, a razlog inkvizicije savjesti upravo jest kršenje moralnih normi koje kršćanstvo postavlja i za koje nema tako liberalan pristup kao što ga ima Budizam.²⁵ Kritizirajući kršćanski (lažni) moral, Nietzsche tvrdi kako su čovjeku u kršćanstvu oduzete temeljne slobode, dok je kršćanski “mrziti duh, hrabrost, slobodoumlje...kršćanski je mrziti osjetila, radost osjetila, radost općenito...”²⁶ Nadalje Nietzsche iznosi tvrdnju kako se kršćanstvo uopće izdiglo do pozicije u kojoj je danas, tvrdi da su kršćanstvu bili „prijeko potrebni barbarski pojmovi i vrijednosti kako bi zagospodarilo barbarima: to su žrtvovanje prvorodēna, pijenje krvi na pričesti, preziranje duha i kulture; svakakvo mučenje, osjetimo i neosjetilno; prekomjerna raskoš kulta. Budizam je religija za ljude kasnijega doba, za dobre, blage, nadasve produhovljene rase koje nadasve lako osjećaju bol (— Europa još dugo neće biti zrela za njega —): on je vraćanje tih ljudi u mir i vedrinu, na dijetu u duhovnom, na određenu očvrnutost u tjelesnome.“²⁷ Smatra da je strategija kršćanstva takva da ljude učini slabima i pokornima, kaže kako je „slabljenje kršćanski recept za kroćenje civilizacije.“²⁸ Zamjera kršćanstvu to što mu je u

²¹ Isto.

²² Isto.

²³ Isto.

²⁴ Isto.

²⁵ Isto.

²⁶ Isto. Str. 10.

²⁷ Isto.

²⁸ Isto.

potpunosti svejedno je li nešto istina ili nije, kao da će se, vjeruje li se u neku neistinu dovoljno jako ta neistina pretvoriti u istinu. Nakon iznošenja svojih stavova o Budizmu, Nietzsche se dotiče i judaizma. Bez pretjeranog okolišanja donosi sud kako su Židovi najčudniji narod otkad je svijeta i čovjeka. Prema njegovom mišljenju, oni su se „Ogradili od svih uvjeta pod kojima je dotada jedan narod mogao živjeti, smio živjeti, stvorili su od sebe pojam suprotnosti prirodnim uvjetima — oni su, jedno za drugim, religiju, kult, moral, povijest, psihologiju nepopravljivo izvrgnuli u proturječje svojih prirodnih vrijednosti.”²⁹ U judaizmu se, dakle, svemu prirodnome oduzimaju njegove prirodne vrijednosti. Temeljna je razlika ovih dvaju vjera dekadencije, prema Nietzscheu upravo ta što Budizam ne obećava ništa, ali ispunjava, dok kršćanstvo obećava sve, ali zato ne ispunjava ništa.³⁰

²⁹ Isto.

³⁰ Isto. Str. 21.

4. O svećenicima

Nietzsche po pitanju svećenika ima vrlo jasan stav, smatra kako je „životni interes te vrste ljudi učiniti čovječanstvo bolesnim te iskrenuti pojmove dobra i zla, istinitoga i lažnog u životno opasni i za ovaj svijet uvredljiv smisao.“³¹ Tvrdi kako svećenik krivotvori ime Božje u svoju korist, on je taj koji određuje vrijednost stvari, te sredstva koja rabi za postizanje vlastitih ciljeva naziva božjom voljom.³² Takva moć manipulacije u svećenika podsjeća na Kantov čuveni citat iz *Pravno političkih spisa* u govoru o prosvjetiteljstvu gdje kaže “A sada sa svih strana čujem poziv: Ne razmišljajte! Časnik kaže: Ne razmišljajte, već vježbajte! Poreznik: Ne razmišljajte, nego plaćajte! Svećenik kaže: Ne razmišljajte, nego vjerujte!“. ³³ Svećenici su, tvrdi Nietzsche oduvijek bili oni koji krivotvore povijest, oni su „prošlost vlastita naroda, s ironijom bez premca, za svaku tradiciju, za svaku povijesnu realnost, preveli u religioznost...“ Nietzsche iznosi zanimljivu tvrdnju po pitanju grijeha te kaže kako su grijesi nužni za svećenika.³⁴ Grijesi su, smatra, oružje moći, svećeniku je potrebno da se griješi jer „Bog oprašta onom koji se kaje... koji se pokorava svećeniku.“³⁵ Premda većinu svojih kritika prema svećenstvu iznosi u Antikristi, puno slikovitije to čini u svom djelu *Tako je govorio Zaratustra*. Kritizira lažne vrijednosti i isprazne riječi koje prakticira svećenstvo pa kaže „Krvava znamenja su zapisivali po putu kojim su hodili, a njihova ludost učila je da se istina dokazuje krvlju“. ³⁶ Na svoj način čak i žali svećenike jer je prema njemu onaj kojeg nazivaju spasitelje zapravo njihov krvnik, onaj što ih je stavio u „lance lažnih vrijednosti i ispraznih riječi.“³⁷

³¹ Isto, str. 12.

³² Isto, str. 13.

³³ Kant, Immanuel, *Pravno politički spisi* (Zagreb: Politička kultura nakladno-istraživački zavod, 2000), str. 36

³⁴ Nietzsche, F. Antikrist: Prokleta kršćanstvo, str 13.

³⁵ Isto.

³⁶ Nietzsche, Friedrich, *Tako je govorio Zaratustra* (Zagreb: Večernji posebni proizvodi, 2009.), str. 93

³⁷ Isto.

4. O povijesti kršćanstva

Nietzsche uviđa ironiju u tome kako se crkva razvijala i kako je sada gotovo pa suprotnost onoga što je rano kršćanstvo nekada bilo.³⁸ Smatra kako podrijetlo kršćanstva seže dalje od Isusa Krista, te kako su ljudi potpuno krivo shvatili simboliku Isusove smrti na križu.³⁹ Svako širenje kršćanstva, tvrdi Nietzsche, dovelo je do sve veće barbarizacije istog.⁴⁰ Vjera je morala pasti vrlo nisko, postati bolesna i vulgarna, baš kao i potrebe koje je ista trebala zadovoljiti.⁴¹ Vrhunac bolesti, vulgarnosti i barbarizacije kršćanstva je, smatra Nietzsche, nastanak Crkve. Nietzsche za crkvu kaže kako je „oblik smrtnoga neprijateljstva prema svakoj čestitosti, svakoj uzvišenosti duše, svakoj disciplini duha, prema svakoj otvorenoj i dobronamjernoj humanosti“⁴² Sama riječ kršćanstvo u samom početku jest nesporazum, smatra Nietzsche, i to zato jer je u početku postojao sam jedan kršćanin, i taj jedan kršćanin je umro na križu.⁴³ Zajedno sa tim kršćaninom umrlo je evanđelje, a sve ono nakon njegove smrti, ono što danas nazivamo evanđeljem to zapravo nije, već je potpuna suprotnost onoga što je Krist preživio.⁴⁴ Ovdje Nietzsche prikazuje genealogiju riječi vjera. Nietzsche vjeruje naziva kršćanskom lukavošću⁴⁵ Vjera je, smatra, nastala od djelovanja prema instinktima.⁴⁶ Na primjeru Martina Luthera nam Nietzsche pokazuje kako je i u to vrijeme vjera zapravo bila „ogrtič, zavjesa iza koje su instinkti igrali svoju igru — lukavo slijepilo za vladavinu nekih instinkata⁴⁷ U samom početku su Kristovi učenici umjesto oprost željeli osvetu.⁴⁸ Kristovi sljedbenici su se logično pitali kako je Bog mogao dopustiti smrt svoga sina, spasitelja, čudotvorca. Nietzsche je zaprepašten odgovorom koji „poremećeni um male zajednice“ daje na to pitanje.⁴⁹ Odgovor koji ta zajednica dalje jest da je Isusova smrt na križu zapravo bila u svrhu otkupljenja grijeha.⁵⁰ Nietzsche zatim povlači paralelu između judaizma i kršćanstva, na neki način nazivajući kršćanstvo samo drugim imenom za judaizam. Kršćanin je, tvrdi „Židov, to čak triput...“, odnosno Židov slobodnije

³⁸ Isto, str. 16.

³⁹ Isto, str. 19.

⁴⁰ Isto, str. 19.

⁴¹ Isto.

⁴² Isto.

⁴³ Isto.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Isto, str. 20.

⁴⁶ Isto.

⁴⁷ Isto.

⁴⁸ Isto, str. 21.

⁴⁹ Isto.

⁵⁰ Isto.

vjere.⁵¹ Kao jednog od krivaca za dekadenciju kršćanstva uzima Pavla, te tvrdi kako je upravo Pavao od boga načinio negaciju boga, i zato Nietzsche tvrdi „deus, qualem Paulus creavit, dei negation”⁵² U čitavom ovom djelu se provlači motiv da je kršćanstvo štetno i opasno za svaku mudrost i napredak, jer nema nikakve dodirne točke sa stvarnošću. Kršćanstvo je također i smrtni neprijatelj znanosti, jer čitava religija pada u vodu „čim se stvarnost dokaže u samo jednoj točki”⁵³ Na taj način, odnosno pomoću imaginarnih uzroka i posljedica kao što su primjerice grijeh i oprost, crkva zatupljuje i kontrolira svoje sljedbenike.

⁵¹ Isto.

⁵² Bog kakvim ga je stvorio Pavao, negacija je Boga (lat.)

⁵³ Isto, str. 25.

5. O vjeri

Nietzsche smatra kako je važno pobliže razmotriti i psihologiju vjere, odnosno vjernika. Tu se opet dotiče lažnih obećanja koje kršćanstvo daje, spominje se pojam blaženstva koji je svakom koji vjeruje obećan, ali nitko pa ni svećenik ne zna što je zapravo to blaženstvo niti može dokazati da nešto poput blaženstva uopće postoji.⁵⁴ Pojmovi vjere i blaženstva usko su povezani jer blaženstvo podrazumijeva vjeru.⁵⁵ Religiozan čovjek, baš onakakav kakvog crkva želi je tipični dekadent, odnosno bezvoljan čovjek koji bježi od stvarnosti te u vjeri pronalazi utočište kako bi na kraju bio nagrađen obećanim mu blaženstvom.⁵⁶ Nadalje govori o tome kako su bolest i kršćanstvo inherentni, te kako je vjera samo jedan oblik bolesti u kršćanstvu.⁵⁷ Također kritizira crkvu jer radi vlastite koristi stvara mučenike, smatra kako su mučenici naškodili istini te kako nešto nije više vrijedno ako netko za to žrtvuje vlastiti život.⁵⁸ Kako bi dodatno potkrijepio svoje tvrdnje, Nietzsche se referira sam na sebe, konkretnije na djelo *Tako je govorio Zaratustra*, te tvrdi da „Putem kojim su išli pisali su krvavo znakovlje, i njihova je glupost učila da se istina dokazuje krvlju. No krv je najgori svjedok istine: krv truže i najčistije učenje pretvarajući ga još u ludilo i mržnju u srcima. I ako bi netko išao kroz vatru za svoje učenje — što to dokazuje! Doista je bolje da vlastito učenje potekne od vatre koju je sam zapalio.“⁵⁹ Po ovom citatu možemo uvidjeti i ono što Nietzsche ranije kritizira, a to je mržnja i želja za osvetom koju potiče nečija smrt ili mučeništvo, dok s druge strane Krist svojom srmću na križu želi navesti sljedbenike upravo na suprotno, na oprost.

⁵⁴ Isto, str. 27.

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ Isto.

⁵⁷ Isto, str. 29.

⁵⁸ Isto.

⁵⁹ Isto.

6. O svetoj laži

U početku ovog poglavlja Nietzsche pokušava razlučiti postoji li jasna distinkcija između laži i uvjerenja. Govori kako je za njega laž „...ne htjeti vidjeti nešto što se vidi, ne htjeti vidjeti nešto onako kako se vidi...“⁶⁰ Kako bi pripomogao samom sebi tako i čitatelju, pita se koja je razlika između, primjerice, Germanskog uvjerenja kako je Rim bio despotizam, a kako je upravo Germanski narod svijetu podario duh slobode i obične laži.⁶¹ Ova pitanja si postavlja, te ovaj primjer daje kako bi nam ukazao na svoj koncept svete laži. Pošto čovjek nije sposoban sam po sebi razaznati što je dobro, a što loše, za to mu je potreban Bog, a upravo svećenik je božiji glasnogovornik.⁶² Kako bi čovjek, ili konkretnije u ovom primjeru svećenici mogli lagati, potrebno je imati slobodu i sposobnost odlučiti što je istinito a što ne, a pošto svećenik tu slobodu nema, ovim silogizmom dolazimo do zaključka kako svećenik uopće ne može lagati.⁶³ Nietzsche ističe kako to nije slučaj samo kod kršćanstva, već je „Sveta laž“ — zajednička Konfuciju, Manuvu zakoniku, Muhamedu, kršćanskoj Crkvi: ima je i kod Platona. "Istina je tu": to znači, gdje god se to izgovori, da svećenik laže...“⁶⁴ Kršćanske laži su, smatra, odgovorne za uništenje onoga što se nekada nazivalo *imperium romanum*, te će upravo pretposljednje poglavlje, ako uopće njegovog *Antriktista* možemo dijeliti po poglavljima, posvetiti polemici o toj temi — dekadenciji antičke, točnije rimske i grčke kulture pod usjećajem kršćanstva i kršćanskih laži.

⁶⁰ Isto, str. 31.

⁶¹ Isto.

⁶² Isto.

⁶³ Isto.

⁶⁴ Isto.

7. O dekadenciji zapadne civilizacije pod utjecajem kršćanstva

Svoj govor o dekadenciji izazvanoj kršćanstvo započinje u ožalošćenom tonu govoreći o propadanju rimske i grčke kulture i u o tzv. „izgubljenom radu“ tih dvaju kultura.⁶⁵ Dekadencija uzrokovana pojavom kršćanstva je već u razdoblju kasne antike uzela maha te sav napor koji je antička civilizacija zapada uložila u razvoj znanosti i znanstvene metode pada u zaborav kada kršćanstvo postaje dominantna religija zapada te iz dok razloga Nietzsche tvrdi da nam je kršćanstvo „...oduzelo žetvu antičke kulture...“⁶⁶ Nietzsche tvrdi kako je od onoga što je nekad bio *Imperium Romanum* u nepovrat izgubljeno sve, „plemenitost instinkta, ukusa, metodično istraživanje, genij organizacije i uprave, vjera, volja za ljudsku budućnost“.⁶⁷ A pritom je najžalosnije, smatra, što to Rimsko Carstvo nisu pregazili nikakvi barbari niti Germani, već „ga razoriše lukavi, tajni, nevidljivi, slabokrvni vampiri! Ne pobijediše ga — samo ga isisaše!...“⁶⁸ Smatra kako su upravo Nijemci narod koji je lišio čitavu Europu posljednje kulturne žetve u vidu renesanse.⁶⁹ Kao glavnog i odgovornog ističe redovnika Martina Luthera koji “sa svim osvetoljubivim instinktima unesrećena svećenika, pobunio se u Rimu protiv renesanse”.⁷⁰ Osim što je lišio Europu renesanse, Luthera optužuje i za osnivanje najnečistije grane kršćanstva — protestantizam.

⁶⁵ Isto, str. 35.

⁶⁶ Isto, str. 36.

⁶⁷ Isto.

⁶⁸ Isto.

⁶⁹ Isto.

⁷⁰ Isto.

8. Konačna osuda kršćanstva

U posljednjem poglavlju *Antikrista* Nietzsche izriče presudu kršćanstvu. Protiv kršćanske Crkve izriče „najveću od svih optužbi koju je ikad tužitelj izrekao“⁷¹ Kršćanskoj Crkvi zamjera pregršt stvari, a neke od njih su negacija života, nijekanje realnosti, dekadencija kulture i znanosti, te tvrdi kako je Crkva protiv „zdravlja, ljepote, uspjelosti, smjelosti, duha, dobrote duše, protiv samog života“⁷² Nietzsche želi da cijeli svijet čuje za njegovu presudu, te govori kako će optužbu kršćanstva „ispisati na svim zidovima, gdje god ih ima“ te govori kako će i slijepci progledati kada čuju kakve grozote kršćanska Crkva čini gotovo dvije tisuće godina.⁷³ Presudu završava nazivajući kršćanstvo najvećom mrljom čovječanstva, te nakon toga predlaže da 30. rujna 1888.g (dan kada je knjiga dovršena) bude zadnji dan kršćanstva, te da se vrijeme počne brojiti od sutrašnjeg dana.⁷⁴ Nietzsche donosi šest temeljnih odredaba u svom zakonu protiv kršćanstva. Prva odredba tiče se negiranja prirode, te smatra kako su upravo svećenici ti koji poučavaju protuprirodnost.⁷⁵ Druga odredba je nešto radikalnije naravi, te u njoj tvrdi kako je sudjelovanje u božjoj službi „...atentat na javno ćudoređe.“, te kako su protestanti oni koji zaslužuju najveću okrutnost od svih kršćana.⁷⁶ U trećoj odredbi tvrdi kako Crkve treba srazniti sa zemljom, te na tom mjestu uzgajati zmije otrovnice kako se ista nikad ne bi uzdigla.⁷⁷ Četvrta odredba kritizira kršćansko zagovaranje nevinosti, te nalaže kako se treba raditi suprotno, djelovati prema instinktu jer sve suprotno bi bilo protuprirodno.⁷⁸ Peta odredba tiče se svećenika, za koje smatra da ih treba izopćiti iz društva, baš kao i one koji jedu sa svećenikom za istim stolom.⁷⁹ Konačno, zadnja odredba govori kako se povijest kršćanstva treba zvati prokletom poviješću a riječi kao što su "bog", "otkupitelj", "spasitelj", "svetac" treba koristiti kao psovke, te na njih gledati kao na zločinačke znakove.⁸⁰

⁷¹ Isto, str. 36.

⁷² Isto.

⁷³ Isto.

⁷⁴ Isto, str. 37.

⁷⁵ Isto.

⁷⁶ Isto.

⁷⁷ Isto.

⁷⁸ Isto.

⁷⁹ Isto

⁸⁰ Isto.

9. Zaključak

Kršćanstvo je tema koja se provlači kroz značajan dio Nietzscheova opusa. Kao i mnogi njegovi prethodnici, a i nasljednici, Nietzsche zagovara povratak antičkih vrijednosti. Pred kraj antike se javlja ono što naziva najprokletijim razdobljem u povijesti, a to je razdoblje u kojem kršćanstvo postaje dominantna religija zapada te svojim postojanjem guši antičke vrijednosti te isto tako sputava čovječanstvo u napretku, kako kulturnom, tako i znanstvenom. Napada lažni kršćanski moral, te smatra kako kršćani imaju imaginarne uzroke, kao što su Bog, duša, duh i slobodna volja, isto kao i posljedice poput grijeha, izbavljenja, milosti i kazne. Kršćanstvo, na čelu sa svećenikom kao božjim glasnogovornikom, ne samo da manipulira svojim sljedbenicima, već ih i bešćutno laže. U zamjenu za poslušnost, te „moralan“ život obećava odgovor i rješenje svih problema, a ipak ne daje ništa. U tom trenutku Nietzsche povlači paralelu između Budzima i kršćanstva te tvrdi kako je Budizam upravo polarna suprotnost kršćanstva jer ne obećaje ništa, ali djeluje. Od svih ovozemaljskih bića najviše prezire upravo ranije spomenute svećenike. Svećenici su, tvrdi, najopakiji lažljivci i manipulatori koji pomoću onoga što Nietzsche naziva svetom laži, manipularaju svojim sljedbenicima usadjući u njih kršćanske moralne vrijednosti, odnosno ono što Nietzsche naziva lažnim moralom koji se niti u jednoj točki ne dodiruje s realnošću. Sva ostavština antičkog svijeta pada u zaborav usponom kršćanstva kao dominantne religije zapada, sav kulturni i znanstveni napredak staje ili čak nazaduje. Ostavština kršćanstva je tako po Nietzscheu ništa drugo nego dekadencija sama. Posljednju priliku za povratak onih dobrih vrijednosti i za napredak Europa dobiva u vidu renesanse, ali upravo Nijemac je odgovoran za gušenje renesansnog pokreta. Taj Nijemac je naravno Martin Luther, koji osniva najnečistiju granu kršćanstva — protestantizam. Svoje djelo *Antikrist* zaključuje sa konačnom osudom kršćanstva. Izriče najveću optužu ikada izrečenu, te kršćanstvo naziva najvećom mrljom u povijesti čovječanstva. Na kraju daje i šest temeljnih odredaba protiv kršćanstva, pomoću kojih bi se Crkva uništila do temelja, i kako bi se iz njenih rušenja izdigle nove vrijednosti, pa tako Nietzsche predlaže da se vrijeme broji od dana kada je dovršeno djelo *Antikrist*. Takvo brojanje vremena predstavljalo bi vrijeme poslije kršćanstva, i „ponovo vrednovanje svih vrijednosti“. Bog je prema njemu, kao što sam već ranije naveo, lažni uzrok. Bog ne postoji, te on nije stvorio čovjeka, već je svećenik stvorio Boga radi povećavanja vlastite moći. Premda je kršćanstvo ostavilo na povijesti čovječanstva prema Nietzscheu mrlju te nanijelo mu veliku štetu i unazadilo je njegov napredak, Nietzsche ipak vjeruje kako uz njegove

smjernice iznesene upravo u *Antikristu* postoji nada za svijet pravih vrijednosti te svijet bez lažnog morala. Njegova je poruka ta da slušamo instinkte, budemo slobodni i negujemo ostavštinu antike jer jedino tako možemo živjeti slobodu daleko od okova kakve predstavlja kršćanstvo i kršćanski nauk.

10. Popis literature

<https://www.britannica.com/biography/Friedrich-Nietzsche>

Nietzsche, Friedrich. *Antikrist: Proketo kršćanstvo*. (Zagreb: Izvori, 1999.)

Nietzsche, Friedrich. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 15.8.2022. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43734>>.

Nietzsche, Friedrich, *Tako je govorio Zaratustra* (Zagreb: Večernji posebni proizvodi, 2009.)

Kant, Immanuel, *Pravno politički spisi* (Zagreb: Politička kultura nakladno-istraživački zavod, 2000),